

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en översiktlig sammanställning över hur de mänskliga rättigheterna efterlevs, grundad på den svenska ambassadens bedömningar.

Rapporten kan inte ge en fullständig bild. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Sudan 2006

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Sedan Sudans självständighet 1956 har landet bara upplevt tio år (1972-1983) av fred.

Den 9 januari 2005 undertecknades, efter två decenniers inbördeskrig, ett banbrytande och heltäckande fredsavtal (Comprehensive Peace Agreement, CPA) mellan det Nationella kongresspartiet (NCP), i regeringsställning sedan statskuppen 1989, och den sydsudanesiska befrielse rörelsen SPLM (*Sudanese people's Liberation Movement*) och dess militära gren, SPLA (*Sudanese People's Liberation Army*).

I maj undertecknades i Abuja ett fredsavtal för Darfur mellan regeringen och en av rebellrörelserna, SLM/Mini Minawi, under Afrikanska Unionens ledning. (SLM, *Sudanese Liberation Movement*)

I oktober 2006 undertecknades ett fredsavtal (ESPA - *Eastern Sudan Peace Agreement*) mellan regeringen och den så kallade Östra Fronten (EF). Avtalet ger EF ökat inflytande i östra Sudan, landets mest eftersatta område.

Trots dessa fredsprocesser är situationen för de mänskliga rättigheterna (MR) i landet som helhet fortfarande djupt oroande. Situationen för de mänskliga rättigheterna är allra svårast i Darfur.

FN, Afrikanska Unionens mission in Sudan (AMIS) och människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch fortsätter att rapportera om MR-kränkningar mot enskilda personer i samtliga delar av landet. Dessa utförs av militär, polis och säkerhetstjänst. Det rör sig om godtyckliga frihetsberövanden, tortyr, försvinnanden, våldtäkter och tvångsflyttningar och skövling/förstörelse av privat egendom. Rebellrörelserna begår brott mot humanitär rätt i form av attacker mot

civilbefolkning, personal från AMIS och humanitära hjälparbetare, rån av humanitära konvojer, kidnappningar, misshandel och våldtäkter.

Säkerhetstjänst, militär, offentlig förvaltning och rättsväsende lider av svår resursbrist och av årtionden av både systematisk politisk och godtycklig inblandning.

Mediefrihet infördes formellt i oktober 2006, men självcensur sker alltjämt.

Cirka 80 procent av Sudans invånare bedöms leva under fattigdomstrecket. Mellan 60 och 75 procent av befolkningen i norra Sudan lever på 1 USD per dag och upp till 90 procent i södra Sudan. Årtionden av inbördeskrig, exceptionellt höga kostnader för militär och säkerhetsapparat, korruption och annan misshushållning, skuldsättning och återkommande svår torka har lett till kronisk brist på hälsovård, rent vatten och sanitet samt utbildning i stora delar av landet. Antalet internflyktingar uppskattas till 5,3 miljoner, varav två miljoner finns i utkanten av Khartoum. En betydande del av befolkningen är beroende av humanitärt bistånd. Sudan är ett av världens fattigaste länder, med stora inkomstklyftor, men med potentiellt betydande intäkter från stora oljefyndigheter och jordbruk.

Med fredsavtalet CPA inleddes en demokratiseringsprocess, och principen ett land: två system har införts. En gemensam statsledning skapades mellan Nationella kongresspartiet (NCP) och SPLM. Omar Hassan al-Bashir (NCP) förblev president och till förste vice president utsågs SPLM/A:s mångåriga ledare John Garang. Han avled i juli 2005 i en flygolycka, vilket orsakade stora oroligheter i bland annat Khartoum. Garang efterträddes av Salva Kiir som blev både vicepresident i Sudan och president i södra Sudan. Som andre vice president i Sudan utsågs Ali Osman Taha (NCP).

En interimskonstitution författades av de två fredsparterna, med begränsat deltagande från oppositionen. En samlingsregering (GoNU - *Government of National Unity*), dominerad av NCP och SPLM, tillträdde under sommaren, liksom ett av parterna direkt utsett nytt parlament. De bägge institutionerna bojkottades inledningsvis av den traditionella oppositionen, men en överenskommelse nåddes i Kairo om antalet platser i parlamentet och i samlingsregeringen för oppositionspartierna. Under hösten 2005 bildades en delstatsregering för södra Sudan (GoSS - *Government of South Sudan*). Det generella undantagstillståndet i Sudan upphävdes i juli 2005, men har återinförts under korta perioder, till exempel i samband med John Garangs död.

Fredsavtalet (CPA) stipulerar att allmänna val ska hållas på sex nivåer i hela landet senast 2009. De omfattar även val av landets president och presidentposten i södra Sudan. En folkomröstning bland innevånarna i södra Sudan ska hållas 2011 om de tio södra delstaterna vill förbli i union med norra Sudan eller om de vill bilda en egen stat. CPA betonar att ett förenat Sudan måste göras attraktivt för båda sidorna. Särskilda villkor gäller bland annat för gränsdragning i de oljerika områdena mellan södra och norra Sudan – Nubabergen/södra Kordofan, Övre Blå Nilen och Abyei.

Rapporter förekommer om övergrepp i de områden i södra Sudan som kontrolleras av SPLM/A eller av de olika milisfraktioner som ännu inte

avväpnats eller integrerats in i de reguljära arméerna. Särskilt allvarliga övergrepp begås av den så kallade Herrens befrielsearmé (LRA) som verkar i norra Uganda och södra Sudan och vars ledning åtalats av Internationella brottmålsdomstolen (ICC). I november 2006 utbröt strider i Malakal mellan Sydsudans försvarsstyrkor SSDF, under ledaren Gabriel Tang, SAF (*Sudanese Armed Forces*) och SPLA i södra Sudan. Detta är den första allvarliga kränkningen av fredsavtalet (CPA). De två lägren i den integrerade enheten (JIU - *Joint Integrated Units*), bestående av SAF och SPLA, började strida inbördes. 350 personer uppges ha dött och hundratals sårats. UNMIS (FN:s mission i Sudan) tvingades ingripa och föra bort Tang för att förhindra en eskalering. Incidenten visar hur skör fredsprocessen alltjämt är. Sedan dess har tre tidsfrister utfärdats av samlingsregeringen (GoNU). Senast den 18 december ska samtliga SAF grupper ha samlats i Malakal i syfte att lämna södra Sudan. Samtliga miliser ska vara avväpnade eller ha lämnat södra Sudan per den 31 december 2006. Den 9 juli 2007 skall samtliga SAF respektive SPLA trupper vara borta från varandras territorium.

Fredsavtalet för Darfur (*Darfur Peace Agreement, DPA*) ger Afrikanska Unionen i uppdrag att övervaka och säkra parternas respekt för eldupphör, ge civil befolkningen skydd, i synnerhet interflyktingar och deras läger, samt initiera en så kallad Darfur-Darfur-dialog med samtliga intressenter och stammar, för att varaktigt lösa orsakerna till de sedan 1960-talet upprepade konflikterna i Darfur. En övergångsförvaltning för regionen upprättas, liksom en kompensationsfond. Två av rebellrörelserna ansåg att fredsöverenskommelsen DPA inte reflekterade deras krav på politiskt inflytande, avväpning av milis, lagföring av begångna brott och individuell kompensation till offren. De valde därför att stå utanför. Efter DPA har de väpnade grupperna fragmentiserats, vilket har ökat svårigheterna att nå ett heltäckande och fullständigt eldupphör samt inleda effektiva förhandlingar.

Sedan Abuja-avtalet i maj 2006 har situationen i Darfur försämrats betydligt och civilbefolkningen liksom Afrikanska Unionens trupper (AMIS) upplever nu den värsta våldsnivån sedan upproret började 2003. Runt fyra miljoner människor är i behov av humanitärt bistånd. Närmare 250 000 människor har dött som en direkt följd av striderna eller av svält och andra vedermödor. Uppskattningsvis finns två miljoner internflyktingar och ytterligare 200 000 befinner sig i flyktingläger i Tchad och runt 100 000 i Centralafrikanska Republiken.

Konflikten i Darfur stod till en början mellan tydligt identifierbara parter, å ena sidan två rebellrörelser (SLM/A och JEM), å andra sidan militär (SAF) och milis (Janjawid) understödda av regeringsförband. Efter Abuja-överenskommelsen förvärrades situationen till ett svåröverskådligt kaos med inbördes strider också mellan rebellerna och med en omfattande laglöshet och väpnad kriminalitet. Medan regeringsförband och Janjawids tidigare stod för de flesta övergreppen i Darfur, har under de två senaste åren övergreppen begångna av rebeller bara ökat. I konflikten blandar sig också element ur den tchadiska oppositionen och tchadisk militär. Övergrepp mot civila begås av alla parter och omfattar mord, mordbrand, massakrer, försvinnanden, tortyr, misshandel, våldtäkter, sexuellt våld och egendomsförstörelse.

Sedan 2003 rapporteras att kvinnor i internflyktingläger i Darfur utsätts för sexuella övergrepp av milis, rebeller, polis och militär. Övergreppen förefaller

utgöra ett led i de stridande parternas krigsföring. Under 2006 har rapporterats om våldtäkter också inne i internflyktinglägren. Våldtäkterna verkar begås på ett systematiskt sätt och i stor skala. De är ofta förenade med brutalt fysiskt våld och offren är många gånger de yngsta kvinnorna eller flickor. Efter påtryckningar utplacerade den sudanesiska regeringen poliser i internflyktinglägren i Darfur för att skydda kvinnorna. Men övergreppen har fortsatt, och inte bara av militär, lokal milis och rebeller utan också av de poliser som har i uppdrag att skydda civilbefolkningen.

Internationella brottmålsdomstolen (ICC) har bedrivit en omfattande förundersökning av brott begångna i Darfur, på basis av en FN-undersökningskommission 2004. Åtal beräknas väckas av ICC:s åklagare under 2007.

DPA anger att en regional övergångsförvaltning ska upprättas för Darfur och en rådgivande folkomröstning ska hållas i frågan om det tidigare självständiga sultanatet Darfur ska bli en enda delstat eller förbli tre sådana. Regeringen ska betala kompensation till offren. I november 2006 utsågs Mini Minawi, SLM/M, som ordförande för övergångsförvaltningen.

Fredsavtalet (ESPA) mellan Östra Fronten (EF) och regeringen medlades fram av Eritrea. ESPA ger östra Sudan en särskild presidentrådgivarpost samt en nationell konsultationsprocess om landets federala konstruktion ska äga rum under 2007. Ett krav från Östra Fronten är återföreningen av de tre delstaterna Röda havsstaten, Kassala och Gedaref till en enda region. Ett tillskott om 600 miljoner USD utlovas för att främja utveckling i området.

Ett antal nationella och internationella organisationer på människorätts-, humanitära och socioekonomiska områdena verkar i landet. En ny lagstiftning som reglerar i detalj dessa organisationer och deras verksamhet håller på att tas fram.

Internationella rödakorskommittén, ICRC, bedriver huvudsakligen humanitär verksamhet i Darfur och försöker underlätta familjeåterförening i södra Sudan samt besöka - med skiftande tillträde - fångar i Darfur och i övriga Sudan.

Det humanitära tillträdet i Darfur för de närmare 13 000 hjälparbetarna har till följd av den försämrade säkerhetssituationen beskrivits ytterligare under 2006. Regeringsstyrkor, rebeller och Janjawids har attackerat deras kontor, stulit deras bilar och biståndsmaterial samt begått övergrepp och hotat personal. Norska flyktingrådet, som har bedrivit omfattande insatser i internflyktingläger, ombads i november avsluta dessa och lämna landet av Ministeriets för humanitärt bistånd (HAC) regionala avdelning för Darfur.

FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) och Internationella migrationsorganisationen (IOM) bistår med repatrieringen av internflyktingarna till södra Sudan. Registeringsprocessen inleddes i oktober 2006 och pågår till februari 2007. Närmare en halv miljon människor uppskattas vilja återvända.

FN-missionen i landet (UNMIS) arbetar med människorättsfrågor bland annat i södra Sudan och Darfur. FN:s särskilde rapportör för mänskliga rättigheter i Sudan, Sima Samar, har tillåtits besöka landet vid tre tillfällen under 2006.

Under året har även FN:s rapportör för internflyktingars mänskliga rättigheter, Walter Kälin, gjort ett landbesök.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter

Sudan har ratificerat:

- FN:s konvention om förebyggande och beivrande av folkmord.
- Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). Landet har inte skrivit på de två tilläggsprotokollen till ICCPR om enskild klagorätt respektive om dödsstraffets avskaffande.
- Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR).
- Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC). Tilläggsprotokollen till barnkonventionen om barn i väpnad konflikt (OPCRC I) samt om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (OPCRC II).
- Genevekonventionerna från 1949 om krigets lagar och humanitär rätt.
- Flyktingkonventionen.
- Konventionen mot slaveri.
- Afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter.

Sudan har undertecknat, men inte ratificerat:

- Internationella brottmålsdomstolens stadga.
- Konventionen om förebyggande och bestraffning av folkmord.
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT).

Sudan har inte undertecknat FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). För närvarande utreds om landet kan ratificera FN:s konvention om icke-preskription av folkrättsbrott och brott mot mänskligheten.

Sudan har under 2006 sänt in **de rapporter** som den afrikanska MR-stadgan respektive ICCPR kräver. Fyra enskilda klagomål har behandlats av Afrikanska kommissionen för mänskliga rättigheter.

Under 2007 ska landet inkomma med statsrapporter under ICESCR, ICERD och CRC. Sudans rådgivande MR-råd arbetar med landets rapporter under de två tilläggsprotokollen till barnkonventionen.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Under 2003 skedde ett sammanbrott av respekten för de mänskliga rättigheterna i Darfur. Ett mycket stort antal brott mot mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt har begåtts även under 2006 av både rebellrörelserna och regeringssoldater, polis och regeringsstödd milis (Janjawids). Uppskattningsvis har 250 000 människor dött som direkt eller indirekt följd av striderna i Darfur. Under 2006 har antalet rapporter om

attacker mot byar, mordbrand, förstörelse av egendom, avrättningar, tortyr, godtyckliga frihetsberövanden, våldtäkter och våld mot kvinnor bara ökat. Under senaste månaden har även rapporterats om avrättningar av barn.

Humanitära hjälparbetare bedriver verksamhet i en allt farligare tillvaro. Det humanitära tillträdet till alla behövande har minskat betydligt på grund av den försämrade säkerhetsituationen. Representanter för humanitära organisationer attackeras, mördas, kidnappas, bestjäls och utsätts för sexuellt våld. Afrikanska unionens (AMIS) personal har också under 2006 utsatts för attacker, dödsskjutningar och kidnappningar eller försvinnanden.

Interimskonstitutionen förbjuder tortyr. Från 1997 föreföll antalet tortyroffer minska men sedan 2003 har rapporter om tortyr ökat. Alla parter i Darfurkonflikten anklagas för tortyr eller misshandel.

I övriga landet är det huvudsakligen regeringens säkerhetsstyrkor som, enligt Amnesty International, ägnar sig åt tortyr. Denna riktar sig mot oppositionella till regeringen, bland annat studentpolitiker i Khartoum.

Över hundra demonstranter greps och misshandlades i samband med en missnöjesdemonstration i augusti 2006 mot prishöjningar på mat, bland annat socker.

Under 2006 har internflyktingar gjort flera våldsamma upplopp i El Fasher, El Geneina och i såväl slumområdena som lägren för internflyktingar runt Khartoum. Upproren har uttryckt befolkningens missnöje med bristen på skydd av regeringen och AMIS, och med regeringens fortsatta stöd till milis (Janjawids). I december 2006 kastade civilbefolkningen sten efter El Fashers guvernör sedan Janjawids belägrat staden. Denne begärde omedelbart avsked, vilket inte beviljades av regeringspartiet NCP.

Under islamisk lag (sharia) tillämpas straff som "hudud" d.v.s. amputering av en hand, korsvis amputering av vänster fot och höger hand, stening till döds och spöstraff. I praktiken verkar dessa straff tillämpas restriktivt. Regeringen har officiellt undantagit de tio staterna i södra Sudan från fysisk bestraffning baserad på sharia, och vissa undantag tillämpas också för kristna och andra minoriteter i norra Sudan. En uppmjukning av dessa straff verkar vara på gång under samlingsregeringen.

Enligt uppgift är fängelserna i mycket dåligt skick, överbefolkade, de sanitära förhållandena är undermåliga och mat saknas till alla fångar. Kroppslig bestraffning är ofta förekommande.

4. Dödsstraff

Det finns inga officiella siffror på hur många dödsstraff som utdöms och verkställs i Sudan. Den sudanesiska regeringen har uppgett att 479 personer har dömts till döden och väntar på avrättning. Dessa behandlas ofta sämre än vanliga fångar och får bära bojor dygnet runt. Enligt strafflagen kan dödsstraff utdömas för mord, dråp, apostasi (att överge sin religion), otrohet eller efter den tredje domen för homosexuellt utövande, liksom för ett antal brott rörandes rikets säkerhet. De senare kan röra sig om omrubicerade politiska brott. Två personer avrättades i augusti 2005 för brott som hade begåtts innan

förövarna fyllt 18, vilket har kritiserats av bland annat Sverige och EU. Införlivningen av barnkonventionen via fredsavtalet CPA har ännu inte resulterat i nödvändig lagändring.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Interimskonstitutionen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Enligt gällande strafflag kan en person frihetsberövas i tre dagar utan åtal. Detta kan förlängas i 33 dagar efter beslut av chefen för säkerhetstjänsten och sedan i ytterligare 30 dagar efter godkännande av åklagarmyndigheten.

Enligt den nationella säkerhetslagen, som har företrädare framför strafflagen, kan en person som är misstänkt för brott mot landets säkerhet, hållas fängslad i tre månader utan åtal och detta kan sedan förlängas i ytterligare tre månader efter beslut av chefen för säkerhetstjänsten. Personer har arresterats av regeringens säkerhetstjänst och sedan hållits fängslade under långa tider på okänd plats och utan möjlighet att kontakta advokat eller familj.

Interimskonstitutionen garanterar rätten att röra sig fritt samt resa ut ur landet. Kravet på formellt utresevisum har avskaffats. Det verkar i dagsläget inte finnas några problem för medborgare i Sudan att få ett pass utfärdat. Men i praktiken är det fortfarande förknippat med omständliga procedurer att få utresetillstånd. Det har dock blivit lättare för sudaneser att resa mellan norra och södra Sudan. I områden kontrollerade av SPLM/SPLA har befolkningens rörelsefrihet varit begränsad. Vissa oppositionella till regeringen har fortfarande svårt att resa in eller ut ur Sudan.

Kvinnors möjlighet att resa utomlands är fortfarande beroende av tillstånd från så kallad manlig förmyndare.

Utlänningar behöver tillstånd för att resa utanför Khartoum, vilket många gånger är svårt att få. Det gäller särskilt östra Sudan. Det har gjort det besvärligt att utföra humanitära insatser och biståndsarbete. Det är lättare för utlänningar att resa inom södra Sudan.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Domstolarna är inte oberoende utan står under starkt inflytande av regeringen och presidenten. Under NCP:s enpartivälde genomfördes en betydande islamisering-politisering av befattningarna inom rättsväsendet. Detta skall ändras enligt fredsavtalet CPA. Under 2006 har en lag om en ny konstitutionsdomstol tagits fram.

Interimskonstitutionen införlivar CPA och Sudans internationella åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter och humanitär rätt i nationell rätt och anger en rättighetskatalog för medborgarna. Vidare har en kommitté av konstitutionen tillsatts för att säkra genomförandet av fredsavtalet CPA. En lagkommission har inrättats för att se över den nationella rättens överensstämmelse med landets internationella förpliktelser på bland annat mänskliga rättighetsområdet.

Det innebär krav på rättvis, opartisk och oberoende rättegång. I praktiken tillämpas ännu inte dessa garantier, delvis på grund av okunskap bland domarkåren. FN:s utvecklingsprogram (UNDP) arbetar med att stärka rättssäkerheten och de juridiska kunskaperna inom rättsväsendet.

Domstolsväsendet består av fyra olika domstolar: reguljära domstolar för brottmål och civilmål, särskilda säkerhetsdomstolar, militära domstolar och förlikningsmän samt kommissioner för att lösa stamtvister. Islamisk lag - sharia - tillämpas i norra Sudan. Södra Sudan har genom fredsavtalet undantagits från sharia. Icke-muslimer i landets norra delar undantas i ökande utsträckning från sharia.

De militära rättegångarna är hemliga och summariska. Specialdomstolarna har en blandad sammansättning av militära och civila domare och hanterar säkerhetsrelaterade mål. I samband med dessa rättegångar har försvarsadvokaten begränsade möjligheter att effektivt försvara sin klient.

Traditionellt har rättstvister hanterats av stamråd och förlikningsmän eller kommissioner, också i Darfur. Blodspengar och annan kompensation till brottsoffret eller dess familj döms normalt ut. År 2001 införde regeringen specialdomstolar i nordvästra och södra Darfur. De kan behandla bland annat rån, grova våldsbrott, olaga innehav av vapen och brott mot rikets säkerhet. De åtalade tillåts inte ha en försvarsadvokat. Rättegångarna är summariska och domarna verkställs snabbt. Specialdomstolarna har dömt ut dödsstraff, "hudud" (amputationer) och långa fängelsestraff. Deras sammansättning har nu ändrats och består av enkom civila domare. Vissa möjligheter att överklaga har också införts.

På grund av omvärldens kritik ändrades bevissäkringsreglerna vid våldtäkt i oktober 2005. I november 2005 lanserade regeringen en särskild handlingsplan för att stoppa våldet mot kvinnor i Darfur. En särskild domstol har inrättats för att beivra brott begångna av militär, polis och milis. Domstolen har tre filialer, en i varje provinshuvudstad: El Fasher, El Geneina och Nyala.

Det återstår att se om det sudanesiska rättsväsendet på ett trovärdigt sätt kan hantera brotten begångna i Darfur. Få anmälningar leder till åtal och av dessa anklagelser har få lett till fällande dom. Parallellt har Internationella brottmålsdomstolen (ICC) inlett sin förundersökning av övergrepp och gjort flera besök i regionen.

I SPLM-kontrollerade områden i södra Sudan tillämpas en strafflag från 1925. Ny lagstiftning håller på att tas fram av det nyinrättade parlamentet för södra Sudan. SPLM har under tiden erkänt traditionella domstolar för att lösa civila och familjerättsliga tvister.

Straffbarhetsåldern i Sudan framgår inte tydligt av den nationella strafflagen. I nuvarande strafflag från 1991 anges att straffbarhet inträffar i samband med puberteten. I praktiken tycks 16 år vara den straffbarhetsålder som tillämpas. En ny strafflag och straffprocesslag är under utarbetande i parlamentet.

Lagen om en nationell människorättskommission, i enlighet med fredsavtalet CPA och som uppfyller Parisprinciperna, antogs i november 2006. Kommissionen, som ska bestå av femton oberoende ledamöter, har ännu inte inlett sitt arbete. Ett rådgivande regeringsorgan för mänskliga rättigheter

(ACHR) finns och bistår med att besvara bland annat FN:s rapportörers olika appeller i individuella fall.

7. Straffrihet

Straffrihet råder enligt lag för säkerhetstjänsten, militären och polisen, för handlingar som utförs på order och i tjänsten. Den kan endast lyftas efter beslut av förbandsbefäl och justitieminister. Säkerhetstjänsten sägs också utöva effektiva påtryckningar på rättsväsendet. Sedan 2003 har endast 34 ärenden överlämnats till domstol för avgörande. Janjawids har i praktiken straffrihet eftersom inga av deras brott utreds av polis eller lagförs, vilket bidragit till att undergräva befolkningens förtroende för rättsväsendet.

Sedan 2004 har omvärlden satt den sudanesiska regeringen under press när det gäller straffriheten i Darfur. I maj 2004 inrättade regeringen en undersökningskommission för att utreda brott mot mänskligheten och mot humanitär rätt, främst begångna av rebeller i Darfur. Denna utredning ledde till att en särskild domstol inrättades i juni 2005 för att beivra dessa brott. Trots detta har endast få fall av lagföring av ansvariga myndighetspersoner och milismän (Janjawid) förekommit och ingen fällande dom har ännu avkunnats. I september 2005 inrättades en nationell domstol för att beivra brott mot mänskligheten och humanitär rätt, med säte i Khartoum. Regeringen har också försökt använda förlikningskommissioner för hantera dessa övergrepp.

FN:s internationella undersökningskommission utredde brott som begåtts i Darfur och rapporterade i januari 2005. Säkerhetsrådet beslutade att överlämna frågan till internationella brottmålsdomstolen (ICC). ICC:s åklagare räknar med att väcka individuella åtal i februari 2007.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings-, och religionsfrihet m.m.

Interimskonstitutionen garanterar yttrande-, åsikts- och pressfrihet, men i avvaktan på ny lagstiftning är dessa friheter fortfarande inskränkta. Den formella censuren avskaffades i oktober 2006, men tidningarna tillämpar ett stort mått självcensur. En ny lag om media och pressfrihet håller på att tas fram. Det händer att journalister arresteras och tidningars utgivning suspenderas. Chefredaktören för den fundamentalistiska islamistiska tidningen Alwifag, Mohammed Taha Mohamed Ahmed, hittades mördad i september i Khartoum. I södra Sudan har journalister haft vissa svårigheter att utöva sin yttrandefrihet.

Radio och TV står än så länge under regeringens kontroll. Tillgången till satellit-TV-kanaler, utländska radiokanaler och internet är god.

Enligt rådande lagar krävs tillstånd från regeringen för möten som omfattar fler än fem personer och polisen har godtyckligt ingripit mot möten. Mötesfriheten har dock blivit större sedan SPLM/A blivit del av regeringen och stora möten och demonstrationer har ägt rum.

Sydsudanesiska befrielse rörelsen SPLM försöker bli ett nationellt politiskt parti, med folkligt stöd i hela landet och föreningsfriheten för andra partier än fredsparterna har utökats. Efter Kairoöverenskommelsen 2005 ingår de traditionella partierna numera i samlingsregeringen. Trots detta befinner sig ledaren för DUP (*Democratic Union Party*) som 1989, alltjämt i exil. En viss uppmjukning har skett och den ledande islamisten och ledaren för Populära kongresspartiet (PCP) Dr. Hassan al-Turabi har släppts ur fängsligt förvar.

Diplomaters och utländska organisationers möjlighet till kontakt med politiska organisationer i Sudan är god.

Interimskonstitutionen garanterar religionsfrihet. Regeringen har tidigare behandlat islam som en statsreligion, men kristendomen är numera också godkänd. De tio staterna i södra Sudan har undantagits från sharia, liksom till stora delar icke-muslimska minoriteter i övriga Sudan. De kristna kyrkorna har känt sig diskriminerade, detta förväntas att ändras i takt med att fredsavtalet genomförs.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Ett av NCP och SPLM utsett nytt parlament tillträdde under 2005. I detta parlament garanterades representation både från norra och södra Sudan och från andra politiska partier. Några av de stora oppositionspartierna, som Ummapartiet, valde dock inledningsvis att bojkotta det nya parlamentet eftersom de tilldelades för få platser. Efter en överenskommelse som nåddes i Kairo 2005 fick oppositionen 21 platser i parlamentet och tre ministerposter i samlingsregeringen.

Fredsavtalet garanterade att president Bashir fortsatte som president. Den exakta tidpunkten för de fria val, som enligt fredsavtalet ska hållas mellan tre och fyra år efter undertecknandet, ska bestämmas av fredsparterna senast 2008.

Situationen för oppositionspartierna har förbättrats något men än så länge sitter den förenade oppositionen under DUP:s ledare Al Sayed Mohamed Uthman Al Mitgami i Kairo. Den förenade oppositionen omfattar bland annat Ummapartiet, SLM och Kommunistpartiet. I den mån dessa försöker verka i landet begränsas deras aktiviteter av restriktioner från säkerhetsapparaten. Sympatisörer till al-Turabi har gripits, Ummapartiets huvudkontor har genom sökts av polis och flera politiska möten har brutits upp.

I södra Sudan har en dialog inletts med de oppositionella politiska grupperingarna och SPLM, den så kallade syd-syd-dialogen. Enligt fredsavtalet ska de oppositionella miliserna erbjudas att ansluta sig antingen till SPLM eller till den sudanesiska försvarsmakten (SAF), eller ingå i gemensamma militära enheter (JIU).

Miliser, organiserade i en paraplyorganisationen kallad SSDF (*South Sudan Defence Forces*), har delvis bildats efter etniska linjer. Denna organisation låg bakom sammandrabbningarna i Malakal mellan SAF och SPLM i år.

Kvinnor har rösträtt. Andelen kvinnor är dock fortsatt låg i både den nationella samlingsregeringen, det nationella parlamentet och i den nya regeringen för södra Sudan.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Interimskonstitutionen stadgar om rätten att bilda och gå med i fackföreningar. I praktiken har regeringen inskränkt denna rättighet. I södra Sudan finns inga fackföreningar. Förhandlingsfriheten är också inskränkt.

Konstitutionen förbjuder tvångsarbete. Uppgifter gör gällande att tvångsarbete - eller "slaveri" - fortfarande förekommer, men det kan handla om personer som tidigare tvångsrekryterats eller som överlämnas som ett led i en reglering av stamfejder. Någon nyrekrytering verkar inte förekomma. Utsatta grupper är kvinnor och barn, vars betalning ibland är så låg att anställningsförhållandet ändå liknar tvångsarbete.

Minimilönen för en arbetare var år 2005 cirka 30 USD per månad. Det är långt ifrån tillräckligt för en skälig levnadsstandard, i synnerhet som levnadskostnaderna i Sudan ökar. Arbetsveckan är enligt lag begränsad till sex dagar per vecka och åtta timmar per dag. Detta respekteras i allmänhet. Sudan har ratificerat fyra av ILO:s åtta centrala konventioner om arbetstagarens rättigheter, som tillämpas i viss utsträckning.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovården i Sudan är mycket bristfällig och dessutom kostnadsbelagd. Situationen är särskilt allvarlig i östra och södra Sudan där den kvalitetsmässigt eftersatta hälsovården endast beräknas nå 40-60 procent av befolkningen. I östra och södra Sudan saknas sjukvårdspersonal. Malaria, diarré och luftvägsinfektioner är de allvarligaste och mest utbredda sjukdomarna. Spridningen av hiv/aids antas befinna sig runt tre procent och är alltså inte lika svår som på andra håll i Afrika. I och med repatrieringen av internflyktingar efter fredsavtalet, kommer dock uppgifter om ökad smittspridning. Undernäring och felnäring är ett stort problem särskilt bland barn. Situationen i östra Sudan inger särskild oro. Barnadödligheten beräknas till omkring 68 barn per 1 000 födda. Endast cirka 40 procent av befolkningen har tillgång till rent vatten. Ett antal nationella och internationella enskilda organisationer arbetar inom denna sektor.

12. Rätten till utbildning

Skolgången i Sudan är obligatorisk till och med klass åtta. Antalet elever som skrivs in i skolan är dock sjunkande på grund av folkförflyttningar. Det finns också stora skillnader mellan de olika regionerna i Sudan och mellan pojkar och flickor. Under 2002 var 78 procent av alla skolpliktiga barn inskrivna i skolundervisning i Khartoum, jämfört med endast 26 procent i södra Darfur. På grund av konflikten i Darfur har antalet inskrivna barn i skolorna i provinsen drastiskt minskat sedan 2003. I södra Sudan börjar mindre än 15 procent av de skolpliktiga barnen skolan, vilket är ett av världens absolut lägsta tal. Flickornas tillgång till primärundervisning i södra Sudan är den sämsta i hela världen. Andelen flickor i skolan varierar mellan 1-16 procent. I östra Sudan försöker regeringen införa mobila skolor och hälsostationer för att nå ut

till nomadbefolkningen, där flickobarnens skolutbildning är särskilt eftersatt. I de norra mer urbana delarna av landet har flickor i stort sett samma tillgång till skolutbildning som pojkar.

Kvinnor är väl representerade på universitetsnivå i norra Sudan. Något universitet har inte kunnat verka i södra Sudan, sedan Juba-universitetet utlokaliserades till Khartoum under inbördeskriget. Detta planerar nu att flytta tillbaka under 2007.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard är en utopi för den sudanesiska befolkningsmajoriteten. 80 procent av landets befolkning lever på runt 1 USD per dag. Inbördeskrig och torka har resulterat i att antagligen fler än 5 miljoner människor lever som internflyktingar under svåra förhållanden, även om spontant och assisterat återvändande påbörjats. 80 procent av befolkningen beräknas få sin huvudsakliga inkomst från jordbruk. Jordbrukets ineffektivitet och sårbarhet för torka, tillsammans med pågående konflikter, har inneburit att delar av landet är i stort sett helt beroende av matbistånd. Särskilt internflyktingarna lever under mycket svåra förhållanden i utkanten av Khartoum.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Sudan har inte undertecknat FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). Kvinnors och flickors situation är mycket utsatt i Sudan. Flickor gifts bort genom arrangerade äktenskap, ibland som ett led i att lösa stamfejder. I södra Sudan förekommer att flickor säljs tillsammans med boskap. Havandeskap i tidig ålder är vanligt. Våld mot kvinnor är ett stort problem.

Internflyktingarna är särskilt utsatta. För att säkra en inkomst bränner många sydsudanesiska kvinnor sprit, vilket är olagligt i norra Sudan. De grips ofta med sina barn och tvingas betala mycket höga böter eller sätts i fängelse.

Såväl SPLA som regeringsstyrkor har under kriget i södra Sudan gjort sig skyldiga till bland annat bortrövanden och våldtäkter mot kvinnor.

I Darfur har övergrepp mot kvinnor utförts av polis, militär, milis och rebeller i stor skala. Det påstås att regeringsstyrkor, milis och Janjawid använt sig av våldtäkter som ett led i krigföringen. Exakta siffror på hur många tusen våldtäkter som begåtts under konflikten finns inte.

Fram till oktober 2004 rapporterades inte några våldtäkter på grund av en närmast oöverstiglig bevisbörda för offren. Få av övergreppen mot kvinnor har lett till åtal, många gånger på grund av det stigma som offret utsätts för av sin omgivning. Under hårda påtryckningar har regeringen antagit en handlingsplan

och de medicinska och juridiska processerna har förbättrats och förenklats. Med hjälp av UNDP:s (FN:s utvecklingsprogram) rättsstödsprogram har antalet anmälningar och rättsärenden ökat. På senare tid finns fler fällande domar.

Den tilltagande laglösheten gör kvinnorna ännu mer utsatta. De civilpolisier som ingår i Afrikanska unionens observatörsmission (AMIS) och som Sverige är med och utbildar genom flera svenska civilpolisier, har bland annat i uppgift att försöka öka säkerheten för kvinnorna i flyktinglägren. AMIS har börjat med poliseskorter av vedplockande kvinnor med gott resultat.

Kvinnlig könsstympning är utbredd, särskilt i landets norra delar där 90 procent av kvinnorna är könsstympade, med allvarliga hälsoproblem som följd. Den allvarligaste formen av könsstympning ("faraonisk") är dessutom utbredd. Regeringen säger sig vara emot könsstympning, men har inte infört något förbud och könsstympning är därmed inte kriminaliserat. En ny etisk kod har utfärdats av Sudans medicinalråd som fördömer alla former av könsstympning.

Prostitution är ett växande problem. Det har förekommit att kvinnor döms till omänskliga bestraffningar, i form av prygel, för otrohet i samband med våldtäkt, eller där motsvarande beteende från en mans sida skulle gå ostraffat.

15. Barnets rättigheter

Sudan har anslutit sig till barnkonventionen. Det finns dock brister i överensstämmelsen mellan konventionen och interimskonstitutionen.

I praktiken har regeringen gjort mycket lite för att komma till rätta med barnarbete. Enligt uppgift förekommer det att barn så unga som 10-12 år arbetar i fabriker och i jordbruket.

Praxisen med barnsoldater i armé, milis och framför allt SPLA, har minskat till följd av vapenstilleståndet och fredsavtalet. Runt 7000 barnsoldater har registrerats och ingår i program för demobilisering, rehabilitering och reintegration. Herrens befrielsearmé (LRA), som verkar i gränslandet mellan Sudan och Uganda, består till stor del av kidnappade barnsoldater. Antal gatubarn ökar, enligt UNICEF:s beräkningar. I dagsläget finns minst 30 000 gatubarn i Khartoum.

Det förekommer att barn hålls fängslade som ett resultat av att de begått brottsliga gärningar men också i många fall därför deras mor dömts till fängelse. Barnen sitter tillsammans med vuxna fångar, vilket ökar deras sårbarhet. Minderåriga har dömts till hårda straff, och till och med till döden. Fortfarande finns brist på överensstämmelse mellan den nationella lagstiftningen och barnkonventionen.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Någon folkräkning har inte gjorts sedan 1994. Inför de stundande allmänna valen och folkomröstningen i södra Sudan har en sådan inletts. Det finns mer än 300 olika befolkningsgrupper och mer än 130 språk i Sudan. I de norra delarna av landet utgör muslimerna en majoritet av befolkningen. Muslimerna -

och framför allt de arabiska folkgrupperna - har traditionellt dominerat regering, förvaltning och större företag. Islamisk lag gäller - med vissa undantag för kristna - i norra Sudan, vilket uppfattats som diskriminerande av stora befolkningsgrupper. Etniska dimensioner finns på konflikterna i och inom södra Sudan, Darfur, Övre Blå Nilen, Abyei, östra Sudan och tidigare även Nubabergen.

Arabiska och engelska är nationella och officiella språk. Diskriminering förekommer på arbetsmarknaden och inom utbildningsväsendet. Det har till exempel krävs godkänt inträdesprov i arabiska för att påbörja universitetsutbildning i norra Sudan, vilket försvårat för många studenter från södra Sudan. Detta ändras i takt med fredsavtalets (CPA) genomförande. Enligt de tre fredsavtalen ska den nationella administrationen, försvarsmakten och polisväsendet ge ökad representation åt sydsudanesiser, darfurier och östsudanesiser.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Enligt sudanesisisk lag är det tillåtet att vara homosexuell, men homosexuella handlingar är straffbara. Straffskalan sträcker sig från prygel (100 piskrapp) till högst fem års fängelse vid första och andra dömda fallet av praktiserad homosexualitet hos den anklagade. Om personen döms för samma brott en tredje gång är straffet antingen dödsstraff eller livstids fängelse. Några domslut på senare tid har inte kunnat hittas.

18. Flyktingars rättigheter

Som resultat av det tidigare inbördeskriget i södra och östra Sudan och krisen i Darfur, finns det enligt FN idag ca 5,3 miljoner internflyktingar. Många av dessa lever under slumliknande förhållanden i eller runt Khartoum (2 325 000), i Darfur (cirka två miljoner) och på övriga ställen i landet inklusive i södra Sudan (ungefär 1,7 miljoner). Hälsosituationen för interflyktingarna är allvarlig. I de områden där säkerheten gjort det möjligt att etablera hälsocentraler kan det noteras en viss förbättring av näringsvärdena för barn, men utbildning och andra sociala tjänster är mycket lite utvecklade. Cirka 500 000 sudanesiser befinner sig i grannländerna som flyktingar. Oroligheterna i Darfur skapade en ny ström av flyktingar från Sudan till Tchad och Centralafrikanska republiken.

Sudan har anslutit sig till 1951 års flyktingkonvention och varit generös med att ge fristad åt flyktingar från grannländerna. Sudan hyser cirka 350 000 flyktingar från i huvudsak Eritrea, Etiopien, Tchad, Uganda och Somalia. Sedan 2005 ökar strömmen av flyktingar från Eritrea i form av deserterade unga militärer. Återvändande från norra till södra Sudan och från grannländerna har ökat efter fredsavtalet. En stor gemensam repatrieringsoperation har inletts av samlingsregeringen med hjälp av UNHCR och IOM under 2006/2007.

Khartoums guvernör beslutar med jämna mellanrum om tvångsflyttningar av internflyktingar. Detta påstås ske som en led i stadsplaneringen av huvudstaden. Uppskattningsvis 350 000 människor har drabbats av tvångsflyttning och uppror och missnöjesyttringar slås ned med delvis brutala metoder. Flyttningarna har inneburit förlorad egendom, ännu mer bristande sjukvård och hygien och svåra privatekonomiska och sociala påfrestningar för de drabbade. Vatten, hälsa, skolor och annan service har inte

funnits i de områden där flyktingarna tvingats slå sig ned. Varslen har varit korta och myndigheterna ofta hårdhänta. För att säkra en inkomst ägnar sig de sydsudanesiska kvinnorna åt att bränna sprit för att sälja. Polisen gör återkommande razzior och massgripanden av kvinnor och barn.

19. Funktionshindrades rättigheter

Det saknas uppgifter om hur många personer med funktionshinder det finns i Sudan. Enligt sudanesisk lag skall människor med funktionshinder ges samma rätt till utbildning som övriga medborgare. I praktiken ges de en mycket begränsad hjälp och många är hänvisade till tiggeri.

Antalet funktionshindrade personer som behöver proteser och andra hjälpmedel har stadigt ökat under de olika inbördeskrigen, inte minst har många soldater, civila och barn drabbas av minskador.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns ett antal oberoende lokala enskilda organisationer. Bland dessa är några utpräglade människorättsorganisationer, till exempel *Sudanese Human Rights Group*. En del organisationer har valt att verka från utlandet, men ett återvändande kan märkas.

Säkerhetspolisen gör då och då tillslag mot lokala enskilda organisationer, till exempel i samband med möten eller seminarier. Den försöker också hindra inresa till Darfur för organisationer som Amnesty International och Human Rights Watch. Trots detta har dessa lyckats dokumentera övergrepp och ett antal fall där lokala MR-aktivister blivit utsatta för förföljelse och fängslats av säkerhetsstyrkorna.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

FN:s mission i Sudan (UNMIS), FN:s utvecklingsprogram UNDP, FN:s barnfond UNICEF och EU organiserar kurser i mänskliga rättigheter för rättsvårdande och förvaltningspersonal. Svenska Rädda Barnen bedriver utbildning om konventionen om barnets rättigheter för militär och polis i norra Sudan och Darfur. Internationella Röda Korset, ICRC, ägnar sig i huvudsak åt humanitär verksamhet och arbetar med fångutväxling mellan de olika sidorna i konflikterna i Sudan. En större utväxling mellan norra och södra Sudan skedde 2005. ICRC utbildar i Genève-konventionerna om krigets lagar och den humanitära rätten för polis och militär både i norra och södra Sudan och, i mån av tillträde, också rebeller. Alla dessa verksamheter stöds av Sverige.

FN:s rapportör för mänskliga rättigheter i Sudan får besöka landet och regeringen samarbetar med denna, liksom med tematiska rapportörer. Regeringen har som en följd av krisen i Darfur accepterat observatörer för mänskliga rättigheter från FN i Darfur.

FN:s nya råd för mänskliga rättigheter beslutade i december 2006 att skicka en expertkommission till Darfur för att studera situationen och lämna rekommendationer om tekniskt bistånd på mänskliga rättighetsområdet för Sudan. När expertkommissionen i februari 2007 ansökte om visum för att kunna utföra sitt uppdrag beviljades inte detta av Sudans regering.